

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 47.

Lördagen den 22 November

1873.

Social reform i Frankrike.

Ett halft år är icke fullt förflutet sedan Frankrikes nationalförsamling, genom en omröstning som fått sin största märkvärdighet af det obehjdate tadel hvarmed den blifvit emottagen både af den franska och den utländska pressen, föranledde »Frankrikes frälsare» att afträda från den snart sagdt diktatoriska makt med hvilken han under utomordentliga omständigheter blifvit beklädd. För oss fick denna tilldragelse sin förnämsta betydelse derigenom att en regeringsvexling en gång kunde verkställas utan våldsamma medel, och vi sågo deri ett politiskt framsteg af större värde än det principiella erkännande af den republikanska statsformen hvilket man icke lyckades bringa till stånd. För vår del hafva vi alltid med misstro betraktat de upprepade försöken att gifva en definitiv statsform åt ett samhälle som icke känner någon politisk kontinuitet, som vid hvarje omstörtning af det bestående företager sig att upprifva grundvalarne för det närmast föregående, och som därför aldrig hinner längre än till en utstakning af den konstitutionella bygnadsplatsen, i fall ett sådant uttryck tillåtes oss, innan andra byggmästare komma till väldet, som kassera de uppgjorda ritningarna och göra alldeles nya. Ett slutligt ordnande af styrelseformen i ett land som på mindre än ett århundrade upplefvat elfva revolutioner och sexton olika regeringar har ungefär lika

mycket eller lika litet att betyda, som dessa försäkringar om evig vänskap hvarmed nya fredstraktater pläga inledas: den för ögonblicket svagare erkänner dermed endast sin oförmåga för tillfället men döljer icke för sig, och knappast för någon annan, sin fasta förhoppning att den tid skall komma då det blir hans tur att bryta den bräckliga öfverenskommelsen och utkräfva en lysande hämd för den förödmjukelse han nödgats underkasta sig. Hvad hade det varit vunnit med en monarkisk restauration, åstadkommen med en öfvervigt af några få röster men utan något stöd i folkets tillgifvenhet, och utan dessa traditioner som betyda långt mera än några skrifna lagar? Huru lång varaktighet hade väl mr Thiers kunnat beräkna för hvad han kallade sin »konserverativa republik», en snillrik filosofisk konstruktion, om man så vill, men ingen ting vidare? Den hade i bästa fall icke blifvit annat än en kort vapenhvila mellan två misstroagna fiender, af hvilka den ena, bourgeoisie, var mer än till hälften besegrad, och den andra, det ytterliga rörelsepartiet, mer och mer förvissadt om den slutliga segren. Bättre då ett öppet provisorium, som icke har några högre anspråk än att lefva så länge det kan ske; det innebär ingen inbjudning för något parti att öfverändakasta en påtvungen statsform, vare sig monarki eller republik; hvarje dag som förgår utan nya omstörtningar är en vinst,

ty man vänjer sig att leva under lagarne, de gapande såren växa småningom i hop, och det börjar, omedvetet och obemärkt, åter bilda sig dessa smärre föreningar, familjens, yrkenas, kommunens och den religiösa bekännelsens, utan hvilka det icke gifves något samhällsband som är värdt att tala om, och individerna endast äro såsom de otaliga kornen i en sandhög, hvilkas lagringar och förbindelser skifta med hvarje stormil.

Många tecken gifva vid handen, att de som tänka klarast och se längst icke för det närvarande fråga mycket efter de politiska formerna. Innan murstenarne ännu äro tillformade och cementet beredt som skall förbinda dem, är det en jernförelsevis likgiltig fråga om valet af bygnadsstilen. Man kan bo varmt och väl inom väggar af många slag, antika, götiska eller romanska, men ritningen ensam, vore det än så snillrik, håller icke emot väder och vind. Europas äldsta monarki kunde under ett årtionde eller så finna sig väl under republikanska former, och Englands ofantliga tillväxt i makt och välstånd under Cromwell's protektorat innebär en allvarsam varning för alla dem som tro på den saliggörande verkan af en bourbonsk restauration. Men det britiska samhället blef under sin sista revolution aldrig upplöst i en hop af atomer, och dess sedliga helsa utvecklade sig endast så mycket kraftigare under ombytet af maktegende. Frankrike hade under sin storhetstid till sin olycka visat ifrån sig sina puritaner, och denna starka samhällsbildande race kan det dess värre aldrig återbörda, sedan dess afkomlingar under skyddet af fördragsammare lagar sammanväxt med de stater som gästfritt erbjödo dem bekännelsefrihet. Till gengäld sådde hugenotterna den politiska frihetens frön omkring sina nya bostäder.

Vi hafva vid föregående tillfällen sett, huru ett tvifvel börjar göra sig gällande om sundheten af de grundsatser på hvilka »den ärorika» franska revolutionen af 1789 bygde sin nya samhällslära. Rousseau's naturevangelium har herskat enväldigt nära ett århundrade, men dess trollmakt är nu till en god del bruten; det lever knappast längre annat än såsom en matt återklang i en del af den populära litteraturen och hos vensterpartierna i vissa nordiska länder; af de stränga tänkarne är det öfvergifvet.

Euligt hans lära var menniskan af naturen god, och allt det onda i verlden var ett verk af samhället; det behöfdes således ingen ting annat än att grundligt förstöra det samhälle hvarpå menniskorna under så många århundraden timrat, för att allt skulle blifva godt igen; menniskorna voro ursprungligen ämnade till likhet, och borttagandet af alla skilnader, mente man, skulle vara nog till att utrota alla fientligheterna mellan klasser och återföra det allmänna brödraskapet. Men erfarenheten har visat, att det menskliga samhället lika litet som jordytan låter förvandla sig till en enda enformig slätt, ty om äfven bergen kunde bortsprängas och dalarne fyllas, skulle det rörliga gruset af stormen uppkastas till höga vallar, endast dess mer förderliga för frihetens bestånd, ju oftare de under oberäknliga omständigheters makt omskakades och flyttades. Sedan de gamla klassskilnaderna blifvit utplånade, uppväxa opphörligen nya, som det gäller för radikalismen att å nyo försöka jemna med jorden. Sedan börsföreträdena voro undanröjda, upphäde sig rikedomens, endast med den skilnad att de som lyckades ställa sig på dess höjder kände sig obändne af det ansvar som åtföljde de ärftliga samhällsföreträdena. Ju häftigare vexlingen är mellan armod och rikedom, dess mindre känsla af detta ansvar och denna solidaritet. Man har sett denna nya sociala kast uppnå sin yttersta höjd i de mest demokratiska stater; ingenstädes är skilnaden mellan rik och fattig vidunderligare än i det fria Amerika. »Kung Dollar's» monarki är oinskränktare än någon annan konungs makt. Nya sociala sekter arbeta derföre på att upphäva egendomsrätten och på den vägen åstadkomma allmän jemnlighet, men vore det än tänkbart att detta förstörelsearbete kunde lyckas, skulle det ändå finnas kvar en aristokrati, ännu förskräckligare än bördens, bergåfningens eller förmögenhetens, nemligen råa fysiska styrkans hos det flertal som då skulle förena sig till att utplundra och förtrycka alla de öfrige.

Följaktligen är den absoluta jemnligheten en tom drömbild, och det broderskap man derpå vill bygga en absolut orimlighet. Det fins intet broderskap utan en gemensam fader, och det är ju faderneanktoriteten man arbetat på att utrota i religion och moral, liksom i den borgerliga

lagstiftningen: Dessa äro ytterlinierna af all radikalism: friheten från allt beroende af andra kan endast leda till friheten att göra alla andra beroende af sig sjelf. Här är nu icke fråga om de mänskliga maktmissbruk som under en lång tidsföljd hopat sig i de gamla samhällena, eller den andliga obskurantism som stämde sinnena fientligt mot all religiös tro, och som särskildt i Frankrike ledde till en ny kult, den vidskepligaste som världen någonsin sett, det mänskliga förnuftets. Alla öfverdrifter förstöra sig sjelfva genom öfverdrifter åt det motsatta hållet; så äfven de nu nämnda. Ingen nekar att stora missförhållanden funnos, som måste afhjelpas, men de som sett djupare i sakerna börja blifva mer och mer ense derom, att det för en sund och grundlig samhällsförbättring hade varit bättre att bevara det bestående och icke på en gång bryta med alla traditionerna. Vi hafva för icke länge sedan sett, hvilka lärdomar en uppläst och erfaren engelsk politiker trott sig kunna draga af den första franska revolutionen (n:o 40, s. 647). Lärde och skarp-sinnige franska häfdeforskare komma till samma erfarenhet, när allt flere gamla urkunder komma i dagen, som bevisa att Frankrike före det så kallade stora tidehvarfvat hade lokala och kommunala friheter af långt större värde än plebiscitets och den allmänna rösträttens abstrakta och derföre vanskliga frihet. Man börjar tvifla på visheten, ja — hvad mera är — på rättvisan, af mer än en bestämmelse i *Code Napoléon*, detta så högt beundrade verk, som en enväldsregent till fördel för sig sjelf och sin dynasti hoptimrade af revolutionära beständsdelar. Tviflet på den ärofulla revolutionens rättvisa och klokhet går som en frisk vind genom Frankrikes närvarande litteratur.

Det är en punkt i denna lagbok hvars samhällsupplösande verkningar villigt erkännas till och med af ganska goda demokrater, nämligen i fråga om arfsrätten. Ingen ting kan låta förnuftigare och rättvisare än den i *Code Napoléon* uttalade satsen, att alla barnen i en familj böra ega lika rätt till föräldrarnes kärlek, men då deraf drages den slutsatsen, att de alla följaktligen böra erhålla en lika stor qvot af föräldrarnes egendom, har lagstiftaren på ett betänkligt sätt skjutit öfver målet, emedan han förblandat något yttre med ett inre. Den

tvungna egendomsfördelningen afsåg utan tvifvel att förekomma ytterligheter i egendomsförhållanden och bereda alla, eller åtminstone så många som möjligt, en måttlig andel af detta lifvets goda, men följden har varit en helt annan, nämligen att ruinera de gamla landfamiljerna, utan att kunna hindra uppkomsten af en i kapitalisternas händer hopad jordbesittning. Jordens ytterliga sönderstyckning, i sig sjelf så menlig för ett kraftigt åkerbruk, skulle till en viss grad kunna motverkas genom de smärre lotternas sammanläggande under större arrenden, så icke de försäljningar som äro en följd af den tvungna arfsdelningen mer än en gång uppsväljde hela tillgången, till ingen annan nytta än att svältföda en massa underordnade embetsmän. Af officiella rapporter från början af det andra kejsardömet framgår, att 1850 skedde, i följd af lagrummet om tvunget arfskifte, 1980 försäljningar af egendomar under 500 francs värde, som till samman inbragte omkring 5,500,000 francs, men expenserna uppgingo till icke mindre än 5,750,000 fr., således flere procent öfver den samfälda egendomens hela värde. Det är ingen ting oerhördt, att när öfverhuvudet för en arbetarefamilj efterlemnar några hundra francs besparingar, upptaga de legala kostnaderna nio tiondedelar af behållningen, och den återstående tiondedelen är allt hvad som blir öfver till delning mellan arfvingarne, bland hvilka enkan är den sämst lottade. Under sådana förhållanden kan man förstå det ordspråk som säger att barnen, i stället för att vara husets välsignelse, äro ett intrång och ett obehag — *les enfans sont un inconvéient dans la famille*. När lagen gjordes till skiljedomare mellan barnen och fadren, gaf den banesåret åt familjen, och det fordras mycken kärlek att sammanhålla hvad den borgerliga makten sjelf liksom föresatt sig att splittra. Vi hafva nämt denna sak exempelvis; den står icke ensam bland sociala orättvisor i den franska lagstiftningen. Men vi hafva valt den tvungna arfsdelningen derföre att det genast faller i ögonen hvilket ofantligt inflytande en sådan bestämmelse måste utöfva på hela folkets ekonomiska och moraliska vilkor, och det nära förhållande hvaren står till familjevanorna. De yttre statsformerna, monarki, republik, militärdiktatur o. s. v., ingripa föga eller intet i na-

tionens lif och rubba ingen af dess gamla seder; gensdarmen eller poliskommisariern är bondens närmaste man: hvad som högre upp är intresserar honom föga, och han kan med rätta tillämpa på sig det ryska ordspråket, »Gud är så högt uppe och czaaren så långt borta». Men en lag som i sina följder träffar honom hvarje stund, det är något som kännes ända in i familjens rot. Det är en lycka att i så många fall seden är starkare än lagen. Trots paragrafen i *Code Napoléon* lefva ännu mångenstädes i södra Frankrike familjer efter husfadrens bortgång i egendoms-gemenskap under husmodrens regering, antingen egendomen efter delningen åter blifvit pro forma sammanköpt eller man funnit något annat sätt att kringgå lagen. Sådana familjer äro framstående i sedlighet och ekonomiskt välstånd, ty husfadrens disciplin sträcker sina verkningar utöfver gränsen af hans eget lif och ger åt familjen en varaktighet, åt qvinnan ett skydd, som den borgerliga lagen förnekar dem. »Plägse- derna», säger en utmärkt fransk social författare, mr *Le Play*, »äro liksom de skrifna lagarne grundade på erfarenheten; det säkraste kriteriet på deras värde ligger i deras inverkan på den sociala freden. Men detta mål har aldrig blifvit uppnådt annat än då institutionerna stalts i öfverensstämmelse med den gudomliga ordningen. Det är sålunda man hos alla folk sett uppenbarad religion och erfarenhet stifta samfälda lagar, familj, kyrka och egendomsrätt vördas och upprätthållas, på samma gång som de regler hvilka bestämma arbetet, föreningsrätten och styrelseformerna.» Det talas i våra dagar så mycket om »framskridande» och »utveckling», det kastas så mycket hän öfver »reaktion» och »stillastående», att man knappast kan undra, om de sundaste sedliga lagar, som äro af årtusendens bästa erfarenhet helgade, utdömmas såsom föräldrade af dessa framåtskridandets män, hvilka sjelfva ännu icke kommit längre än till att efterstafva några af revolutionstidehvarfvets högtrafvande fraser. De veta icke att det rätta framsteget ligger lika ofta till baka som det ligger framåt, och att det både för samhällen och för enskilda människor har såsom sitt första vilkor nödvändigheten att återgå till sig sjelfva. En sådan återgång till den enkla mosaiska sedelagen är för de flesta europeiska och

utomeuropeiska samhällen en större social reform än någon som de käckaste af framåtskridandets män hittills fört på sina läppar. Det är på en gång den praktiskt sorgligaste och den ovetenskapligaste af alla fördomar, att det nittonde århundradet kan saklöst sätta sig öfver alla de lagar hvilkas åttlydnad forna tider haft att tacka för sina framsteg, endast därför att menniskoslägdet genom deras hjälp kommit så långt som det gjort. Huru denna fördom bestraffat sig sjelf i proletariatet, i det inbördes kriget, i den sociala upplösningen och de kroniska revolutionerna, kan hvar och en som vet något om sin tids historia för sig sjelf med största lätthet kontrollera.

Om det sålunda erkännes att sedligheten har något att beställa med politiken, och att det allmänna lagstiftningsarbetet icke befriar den enskilde från skyldigheten att i hvarje ögonblick lagstifta och lagskipa för sig sjelf, så återstår att tillse, huru vida menniskoslägdet med framstegen i upplysning också gått framåt i sedlighet, och om dessa framsteg äro tillräckliga för att betrygga våra efterkommandes lycka. Ingen nekar då att sederua blifvit mildare med civilisationen, att de gröfre brotten aftagit, och att den allmänna välgörenhetsdriften blifvit stegrad med välståndets tilltagande; vår tid står i alla dessa afseenden långt framför någon föregående, och det torde, äfven med allt erkännande af våra dagars sociala kräftsår, knappast kunna dragas i tvifvelsmål, att summan af menschliga lidanden på det hela minskats, för att lemna rum åt en förökad summa af menschlig lycka. Men frågan är, om de sedliga framstegen motsvara de intellektuella, om människorna tro, lefva och tänka så ädelt, upphöjdt och rent som samhällets framåtgående komplikation fordrar, ty i annat fall uppstår på ett håll en brist, som icke kan fyllas genom något öfverskott från ett annat; ett tomrum uppstår så att säga, och naturen, som icke tål något *vacuum*, hämnas genom någon katastrof, när man minst väntar det.

Alla folk lida mer eller mindre af en sedlig kris: alla känna att det är något på detta område som fattas dem, något moraliskt godt, en lyftning i tänkesätten och en trohet mot högre pligter, som är otillgänglig för statistikens beräkningar.

Känslan af ansvar, i utöfvandet af industriell verksamhet liksom i fullgörandet af medborgerliga uppdrag, är icke så levande som den borde; i annat fall skulle vi icke se grofva förnimmelningar, hufvudlös lyx vid sidan af hjertlös spekulation, för hvilken alltid någon annan måste falla offer, och missbruk af offentliga förtroenden till vinnande af personliga fördelar. Eller är det något enda civiliseradt land i världen der den sedliga atmosfären är så god att den icke behöfver grundligt rensas, för att afböja fruktansvärda elektriska urladdningar, hvilka drabba de oskyldiges hufvud lika väl som de skyldiges? Vi tro det icke. Men Frankrike är nu som till förene världens politiska och sociala experimentalfält, icke så att dess yttre skakningar vidare så särdeles störa de öfriga staternas fred, ty den tid är lyckligtvis förbi då en gaterevolution i Paris hade med sig en följd af gaterevolutioner i nästan alla Europas större städer, men väl på det sättet att den franska tanken, på en gång djerfvare och finare än något annat folks, ständigt spanar i det afhägsna fjerran och sysselsätter sig med samhällsfrågor hvilka en gång måste komma på dagordningen, om de ej redan stå der. I denna mening kan den franska litteraturen — vi mena naturligtvis nu den högsta och bästa delen deraf — ännu sägas bibehålla sitt initiativ, äfven sedan Frankrike såsom stat upphört att i politiskt afseende utöfva en ledande inflytelse.

Det ord, social reform, hvilket vi skrivit öfver vår uppsats, får nemligen icke tagas i en så inskränkt betydelse att det skulle gälla någon viss social teori, allra minst den som företrädesvis ehuru utan rätt tillegnar sig namnet social, nemligen socialismen. Det gäller tvärt om här en allsidig undersökning af de grunder på hvilka samhället hvilar, och på ett så omfattande sätt har man härvid gått till väga, att få eller inga sidor af samhällsväsendet blifvit af denna undersökning oberörda, såsom man kan se nästan af hvarje nummer bland Frankrikes förnämsta tidskrifter, äfven som af det stora antalet af sjelfständiga arbeten som dessa senare åren utgått från detta lands bokpressar. Det är en enda grundtanke i dem alla, ett *sursum corda*, ett enhälligt rop på social pånyttfödelse, en stegrad fordrau på ädel tanke och ädel handling, i det enskilda som i det offent-

liga lifvet. Vi hafva mer än en gång sett, hvad upplysta och kraftiga viljor verkat för att höja det intellektuella lifvet, som blifvit försöfadt under utvecklingen af landets materiella förkofran, men detta är blott en sida af saken, ehuru en af de viktigaste. Man har i de bekanta yttringarna af återvändande katolskt fromhetsnit, i synnerhet i de sorgligt bekanta pilgrimsfärderna och den blinda tron på några krassa underverk, velat se ingen ting annat än ett lumpet verk af den politiska reaktionen och ett försök att på nytt slå massan af det utaf upplysningstidevarfvets grundsatser genomträngda folket i obskuratismens bojar. Vi neka icke att sådan må hafva varit afsigten hos några af ledarne, men det förefaller oss nära otroligt, att icke hos de ledde skulle hafva funnits bättre bevekelsegrunder och ett verkligt religiöst behof af uppbyggelse, som i brist af andra utvägar på detta sätt sökt sin tillfredsställelse. Är denna uppfattning riktig, så bör man icke förtvifla om Frankrikes pånyttfödelse; de vidskepliga andaktsyttringarna förmå ej på längden kvarhålla och beherska ett så vaket och klarsynt folks andliga förmögenheter, och när det första grumlet hunnit sätta sig, skall kanske ännu en gång utveckla sig en klart, upplyst och för det sedliga lifvet fruktbarande religiositet.

Men härmed må nu vara huru som helst, och det är fåfängt att nu spekulera öfver den trosform som en gång kan tillfredsställa det franska folkets andliga medvetande. Behovet är väckt — det är hufvudsaken — och ingen bjuder på längd ostraffadt stenar åt människor som begära bröd. Den sociala förnyelsen banar säkert, om ock långsamt, väg för den religiösa, och den förra står för ögonblicket i det främsta planet. Vi hafva sett, huru det franska folkets bästa krafter arbeta på en sådan förnyelse, och vi skola för ett ögonblick återkomma till ett namn, hvilket vi ofvanföre endast i förbigående nämde, men vid hvilket Frankrikes inre reformrörelse är i betydlig mon fäst, nemligen Le Play's.

Det är förmodligen ganska få af våra läsare för hvilka detta namn är bekant, men denna okunnighet är så mycket ursäktligare, som den ända till sista tiden varit delad af hans egna landsmän, och det är egentligen först nu som man börjat fästa en allmännare uppmärksamhet vid denna

flitiga och märkvärdiga författarens arbeten. Le Play är icke mera ung, och det var redan för fyratio år sedan som han började sin långa och fruktbara vetenskapliga bana. Han reste då såsom mineralog genom en stor del af Europa och Asien, men hans uppmärksamhet fängslades icke utslutande af den liflösa naturen utan utsträcktes äfven till de menniskor som befordra dess rikedom i dagen. Hans aktgifvelser drogos mer och mer från arbetet till arbetaren; han undersökte och beskref den senare i hans verksamhet, hans familjelif och de sociala vilkor under hvilka han utöfvade sitt yrke. Frukten af detta studium blef en samling af monografier, som Franska institutet 1855 belönade med sitt statistiska pris, men den stora foliovolymen fann då sannolikt utom de statistiska fackmännen ganska få läsare. Emellertid var hans arbete icke utan praktiska följder, ty under den allmänna verldsställningen i Paris samma år bildade sig ett särskildt sällskap för att befordra undersökningar om arbetsklassernas belägenhet i särskilda länder, och genom detta sällskaps bemödanden samlades efter hand under titel *Les ouvriers des deux mondes* fyra band sociala monografier. Snart derefter fick Le Play nya tillfällen att utvidga sina sociala insigter; han var Frankrikes generalkommissarie vid alla de stora industriutställningarna så väl i Paris som i London från 1855 till 1867, och han förvärfvade under denna tid rika insigter i den verkliga beskaffenheten af den europeiska civilisation som, i synnerhet vid den sista expositionen, fann så många högljudda loftalare. Redan några år förut eller 1864 hade han utgifvit sitt stora verk, *La réforme sociale*, hvori han midt under det andra franska kejsardömets omskrutna storhet blottade många af de refter hvilka två århundradens laster och förvillelser gjort i folkets innersta lif, och förutsade de olyckor som en gång måste blifva deras oundvikliga följder. Vi hafva hans eget vitnesbörd att Napoleon icke var döf för de föreställningar han gjorde honom om nödvändigheten af många sociala förbättringar, och mot slutet af sin regering sysselsatte han sig mycket med arbetet i dithörande ämnen, ehuru hans planer aldrig kommo till verkställighet. Le Play fortsatte emellertid sin verksamhet såsom skriftställare, och han har

småningom dragit till sig flere och flere lika tänkande sinnen. Han har funnit understöd för sina åsigtter om arbetsklassens ställning hos män sådana som Michel Chevalier, liksom förut många af Frankrikes ädlaste skriftställare, Montalembert, Sainte-Beuve och Tocqueville, gjort rättvisa åt den sedliga högheten i hans arbeten; den kritiska och tviflande Sainte-Beuve sade redan om hans första statistiska skrifter, att det icke fans skönare sidor af social och politisk sedlighet, och Montalembert tvekade icke att förklara hans *Réforme sociale* för det mest betydande verk i vårt århundrade. Det är dock först efter 1870 års katastrof som den allmänna uppmärksamheten började fästa sig vid Le Play's föregående arbeten, och man bestormade honom med frågor om hvad som var att göra för den framtid hvars olyckor han så långt i förväg hade förutspått. Han svarade 1871 i en helt liten skrift, kallad *La paix sociale*, hvori han i katekesform sammanfattade slutsatserna af sina föregående arbeten, och han stiftade en förening »för befrämjandet af den sociala freden», som publicerar skrifter i föreningens anda. Om syftningen af Le Play's egna reformyrkanden hafva vi sökt att gifva en föreställning i det föregående. Han tror på nödvändigheten af religiösa öfvertygelser för ett folks lycka, men han är ingen ultramontan, och om han kan kallas reaktionär, efter som han vill återföra ett förlorat godt, så har han åtminstone ingen ting gemensamt med dem som ställa till underverken och processionerna. Hufvudsaken för honom är i alla fall att rena och lyfta sinnena: »jag ser med hvarje dag minska antalet af menniskor inom alla lefnadsvilkor som tänka väl och handla ädelt», säger han någonstädes, och han torde hafva mer rätt än det är mången angenämt att erkänna. Hvad han vill hafva återfördt i folkets medvetande är icke de teologiska dogmerna men en lefvande känsla af de tio budordens ovilkorliga kraf, renhet i förhållandet mellan könen, rättskaffenhet i handel och vandel, och utrotandet af alla falska gudar, icke mindre guldkalfven än den så mycket och så maktlöst tillbedda civilisationen. Det kan förekomma gammalmodigt nog, hvad han skrifer om kineserna: »En historia af två och fyratio århundraden är en sällsamhet, som endast förklaras genom två för Kina

egendomliga förhållanden; en princip har ständigt stått i spetsen för detta samhälle, och det är Tio Guds bud, från början gifna åt det israelitiska folket, bevarade först genom seder och vidare sedan fyra och tjugo sekler i Konfutze's böcker. Öfverlemningsmedlet har ständigt varit den patriarkaliska familjen, hvilken bevarat sig orubblig kring kejsarens härd såsom vid den ringaste bondes.» Allt detta låter nu utan tvivel mycket gammalmodigt, och saken förbättras i den stora massans ögon föga deraf att skriftställaren stod en fallen och föraktad regering mycket nära, samt att han under kejsardömet innehade samhällets högsta värdighet, var senator, *conseiller d'état* och kejsarens förtrogne. Men frågan är icke för närvarande om hvad de stora massorna tänka, utan om han har rätt. De stora och pånyttfödande idéer som tid efter annan ingått i historien hafva aldrig varit pluralitetens verk; det är mindretalet, eller fast hellre undantagen, som alltid fört världen framåt. De djupa lederna kunna undanskaffa hvad som måste bort, för att hindra något bättre att uppkomma, men af sig själva kunna de ingen ting skapa. Det goda i världen måste gå igenom detta eldprof, kampen med den allmänna opinionen, eller med den allmänna fördomen, och det är med sanningen såsom med den lilla rännen, som först skär sig fram genom en tumsbred remna i kalk- eller sandstensklippan men slutar med att bilda ett Niagara. Den stora hopen börjar just nu

att genom pressen, folktalarne och dessa tusen hemlighetsfulla infiltrationer som med ett slags mytologiskt namn kallas tidsandan, blifva anhängare af Rousseau's läror, sedan den högre spekulationen redan ett halft sekel hållit på att bekämpa och tillbakatränga dem. När massorna af smickrande ledare, och af sin egen naturliga fåfänga, låtit genomtränga sig af den inbillningen att menuiskan af naturen är så fullkomlig, att hon endast behöfver kasta sina historiska erfarenheter ifrån sig och återvända under de oreflekterade instinkternas valde, då är det icke lätt att göra sig hörd för den som predikar nödvändigheten af dygd, försakelse och lydnad för de tio budorden. Men liknelsen om senapskornet har hittills aldrig kommit på skam: det tänkande fåtalet är en surdeg, som långsamt men säkert genomsyrar de djupa samhällslagren, och man kan ej annat än glädjas då man ser huru en sund tanke arbetar sig fram genom förvillelserna, en ren föresats genom ett kaos af sjelfviska viljor. Om vi från Frankrike icke hörde något annat än det doktrinära grälet om abstrakta statsformer, eller om partiernas intriger för att hvar för sig komma till makten, kunde vi sannerligen förtvifla om mensklighetens framtid. Det är därför man så gerna lyssnar efter de dämpade ljuden af ett inre lif, hvilka ännu endast ofullständigt genomtränga det stora sorlet, ty det är af dem som man har det bästa att lära.

Litteratur.

Esaias Tegnér's efterlemnade skrifter. Ny samling. Första Bandet. I. Bref. Stockholm 1873. F. & G. Beijer. Pris 1 rdr 75 öre.

Ehuru vi under loppet af detta arbetes utgifvande eller efter dess fullbordande väl torde finna anledning att åt dess innehåll egna en utförligare uppsats, kunna vi icke underlåta att redan nu med några ord anmäla detta första häfte och i korthet antyda hvad vi anse dermed vunnet eller lofvadt för vår litteratur.

Det har mer än en gång blifvit anmärkt, att den svenska nationen icke är ett brefskrifvande folk såsom det engelska, och icke är van att såsom det senare se en-

skilda meddelanden mellan framstående personer redan under deras lifstid, eller åtminstone omedelbart efter deras död, öfverlemnade åt offentligheten. Olikheten är lätt förklarlig. Hos britten är redan från ungdomen hela individens hog och sträfvan riktad på det offentliga lifvet, och han bereder sig tidigt för en sådan rol; så ung som helst synes hvarje brefskrifvare medveten att hvad han i enslighetens ro kastar på papperet skall en gång ryckas inför offentligheten, för att der vitna för eller emot honom. I nordnen växer och mognar den offentliga mannen så långsamt, att det är sällan förr än mot lifvets slut han intager

sin rätta plats; allt det som föregår är preliminärer, vackra, lysande, till och med stortartade, men ändå väsentligen förberedelser. Hvad som därför efter våra framstående personers fränfalle drages i dagsljuset af deras anteckningar, enskilda brevexling eller öfriga qvarlåtenskap har också i allmänhet en flyktigare och mera förtrolig karakter, som stundom gör det önskligt eller rent af nödvändigt att uppskjuta offentliggörandet deraf till dess att en eller flere generationer hunnit gå undan. Men då är äfven en stor del af intresset borta. Äfven Sveriges litteratur har haft så att säga födda brefskrifvare, personer hvilka genom lyckliga sociala omständigheter, öfverflöd på ledighet, tillfälle att på nära håll följa offentliga angelägenheter o. s. v., blifvit föranledde att i enskilda bref nedlägga en betydande del af sin andliga verksamhet; en sådan var Beskow, eller i högre grad ännu C. G. von Brinkman. Men de flesta andra, hvilkas brefsamlingar blifvit offentliggjorda, hafva lefvat i inskränkta förhållanden och skrivit under högtrycket af dagens vedermödor. Sjelfva Tegnér gör intet undantag, ehuru sant det än må vara hvad Leopold säger om hans intellektuella misshushållning: »Att på ett enskildt bref slösa sådan rikedom af tankar och snille, stil och bilder! Hvilken af våra största litteratörer hade ej varit stolt att förarbeta en sådan sida till en hel afhandling!» Men Tegnér förarbetade icke hvad han meddelade sina vänner; han kastade det i bokstaflig mening såsom glittrande guldsand på papperet, utan all beräkning på att det skulle öfverleva den stund under hvars omedelbara intryck det såg dagen.

Men dessa bref äro ej mindre värdefulla för det: de låta oss i lefvande drag se Tegnér sådan han af naturen var och under omständigheterna utvecklades, och det är få personer som i samma grad vinna på en närmare bekantskap. Den som vet hvad en sådan samling som den föreliggande menar finner deri mer och icke mindre än han söker. Ingen fordrar att i den stora massan af bref till en mängd personer i högst olikartade ämnen finna idel snilleblixtar; sjelfva omständigheternas tvång gör att mycket måste vara hvardagligt nog, och att upprepningar icke sällan måste förekomma, hvilka icke gerna kunna undvikas, då hvarje brefserie till en viss korrespondent

är ordnad i kronologisk följd särskildt hvar för sig, och författaren naturligtvis skref till hvar och en af dem hvad som vid hvarje tillfälle låg honom mest på hjertat. Men brefskrifvaren var till hela sitt väsende ett ögonblickets barn, och denna hans omedelbarhet gaf åt de hvardagligaste saker en skiftning af lekfullt sjelfsväld, så mycket älskvärdare som man under de mest oskrädda och förkrossande uttryck lätt upptäcker ett varmt och vekt hjerta och en hög grad af personlig ridderlighet. Hans sätt att behandla språket liknar vissa kinesiska konstnärers lek med dolkar: de låta de hvassa eggjernen flyga omkring ansigte och händer på hvarandra utan att sára.

Det är ännu för tidigt att söka sammanställa de i dessa bref spridda karaktersdragen till någon ting liknande en hel bild, men redan nu kommer ett och annat fram som förtjenar att bevaras i minnet, i synnerhet om man, såsom det varit tillfället med oss, kunnat taga kännedom om någon del af de ännu outgifna. Om vi börja med skalden sjelf och hans åsiger om poesien, så kunna vi ej annat än förvåna oss öfver anspråkslösheten af den estetiska *standard* han för sig uppstälde. Vi tala nu icke om tillfällighetspoesien, hvilken han nästan fränkände allt litterärt värde; på mer än ett ställe klagar han öfver den lätthet hvarmed han skakade sådana saker ur armen och den släpphändthet hvarmed han lät aftvinga sig detta slags produktion; han synes aldrig hafva förvarat koncepten till sådana stycken, och mer än en gång berodde det på en ren slump att någon afskrift deraf kom till rätta. Men äfven sina större arbeten betraktade han mindre såsom sitt lifs hufvudsakliga verksamhet än såsom *hors d'oeuvres*, bisysselsättningar på lediga stunder, hvilkas förnämsta värde för honom sjelf låg i deras förmåga att med litet *drickspengar* utspåda hans mycket knappa och otillräckliga embetsinkomster. I brefven till Adlerbeth, der han i detta afseende är mest öppenhetig, finna vi knappast en hänsyftning på grundtankarne i de verk med hvilka han var sysselsatt, men så mycket oftare kommer han åter till de ekonomiska förhållanden under hvilka han arbetade. Det är nästan rörande att nu betrakta deras litenhet. Han tackar Adlerbeth vid ett tillfälle för sändningen af 9 rdr, hvilka utgjorde honorariatet för de

skaldestycken han insändt till fjerde häftet af Iduna, må hända äfven för bidragen till de båda föregående. Han skulle gerna vilja skänka det lilla beloppet till baka, så att det kunde komma tidskriften till godo, men han fruktar för att dermed begå något opassande. För sina samlade skrifter hade han utsigt att erhålla högst 20 eller 30 rdr arket, om han sålde förlaget; skulle han utgifva dem på egen risk, tillägger han ironiskt, att han må hända kunde finna en bokhandlare som nöjde sig med 50 proc. i distributionsarvode, mot vilkor likväl att slippa redogöra för det återstående. Han skrifer till Adlerbeth i oktober 1821 om sina poetiska funderingar, att han »ville gerna om möjligt i vinter utge ett poem, Axel, om några ark; att utge vidlyftigare lönar sig icke. För Nattvardsbarnen har jag redan fått 500 rdr och har väl ännu 2 à 300 att fordra. Att jag, som är och blir fattig så länge jag lever, söker förtjena mig litet drickspengar med mina rim, bör ingen kunna förtänka mig.» Dock må ingen här af draga den slutsatsen att han hade för vana att mäta sina poetiska alsters värde i penningar; han skrifer vid andra tillfällen om skaldestycket Helgonabacken: »Jetten Finn måtte ha krupit ned i jorden igen, ty jag kan ej finna honom igen, huru mycket jag än letat», och han kallar hela detta vackra och lekande stycke en ren obetydlighet, hvarvid han icke fäster den ringaste vikt. I afseende på Frithiofs Saga, hvilken såsom bekant del för del meddelades i Iduna, yttrar han sig väl om svårigheterna af den väg han valt, men föga eller intet om syftningen af det hela, hvilket han helt anspråklöst angifver såsom en följd af romanser. Vid plananläggningen fäster han ringa vikt; han finner sin styrka i att »rita ut i digressioner». Färgen, dagrarne och effekterna äro för honom hufvudsaken: grundtanken, idén, äro blott den magra benstommen, som bör omsorgsfullt undangömmas. En blygsammare poetik låter knappast tänka sig.

På helt annat sätt talar han om sin verksamhet såsom universitetslärare och den ifver för den grekiska litteraturen som Lundsstudenterna började att ådagalägga. Här ville han nedlägga sitt lufs rätta gerning; också var det en fröjd att höra hans föreläsningar, och ett sådant auditorium som

hans hade väl den tiden få svenska professorer.

Ingen ting kan vara enklare än hans estetiska system. Om det var något i verlden som han rätt grundligt hatade, så var det väl de »idéella pretentionerna», som finga sig en sådan grundlig örfil af Geijer, men från hvilka den senare sjelf kanske icke var så fri som han trodde. På den poetiska inspirationen, med hvilken fordom bedrifvits och ännu bedrifves så mycken humbug, trodde Tegnér icke. »Hvarför», skrifer han till Brinkman, »skulle vi tro på öfvernaturliga uppenbarelser i en så enkel och naturlig sak? Nog kan jag förstå huru poeternas fåfänga understödde en dylik tanke om snillets från andra människor alldeles skiljaktiga natur, med många dylika fraser. *Sed non ego credulus illis*: fåfänga är det, intet annat. Är poetisk ingifvelse något öfvernaturligt och medvetslöst, är det ett upphäfvande af själskrafterna, i stället för en stegring af dem, en yra, *mania*, *agri somnia vana* — då erkänner jag att jag åtminstone ej har någon erfarenhet deraf. Men väl har jag erfarenhet af en högre liflighet och verksamhet i alla själsförmögenheter, fantasi, associationsgäfv, förstånd o. s. v. — men icke kan jag påminna mig att ej detta tillstånd alltid varit förenadt med klart medvetande. Poesien är, så vidt jag förstår, aldrig en sömnavdrare, en drömmande *clairvoyance*, utan allt jemt en vaken och fullsöfd.» På andra ställen återkommer han till denna diktgåfvans beskaffenhet af en själens helsa, och han har icke ord nog starka att fördömma fosforisternas »tårekrukor, som drypa i månskenet», deras förkärlek för mörka katakomber och hektiska rodnad framför Guds fria solljus och helsans naturliga färg. Åter igen i ett annat bref lägger han vikt på att poesien är i sitt innersta väsende liktydig med *sanningen*, icke en sådan sanning som man får när man, i likhet med hvad Ling säges hafva gjort i Gylfe, »versifierat Posttidningen, utan en logisk sanning, grundad på och understödd af historisk sannolikhet». Iakttagas de temporella, lokala och psykologiska rimligheterna, så är det visserligen i poetiskt hänseende likgiltigt om handlingen är verklig eller diktad, och i denna mening taget är det otvifvelaktigt möjligt att *ljuga sig till poesi*. Min tanke är endast att denna *lagn* merendels är onödig. Ty för

det mesta har hvarje händelse sjelf en poetisk kärna, som utgör dess egentligaste och innersta väsende: att derifrån bortskala allt som är oväsentligt och tillfälligt, att få kärnan bar, är den egentliga poetiska konsten, nemligen hvad poesimens materia angår. I detta afseende är poesien egentligen en afsöndringskonst, en smältningsprocess, som bortrensar slaggen och lemnar malmen ren. En stor poetisk gåfva består just deruti att se den dolda malmådran i hvarje sak och vilja se den rätta synpunkten hvarutur tingen måste betraktas; med andra ord, poesien är för historien hvad perspektivet är för målningen.» Det är orätt att poesien, eller konsten i allmänhet, söker blott det sköna som fladdrar på ytan af tingen: det söker hon blott i afseende på formen, såsom formel, och såsom sådan är hon fortgående dikt, ty all form måste skalden bilda ur sig sjelf. Men i afseende på materien tränger hon till tingens rot och väsende, och om hon äfven här diktar, så har hennes dikt endast värde i den mon den öfverensstämmer med den rätta verkligheten.» Det är lätt att fatta, huru litet en sådan natur skulle kunna sympatisera med till exempel det symboliska uti Atterboms sagospel, Lycksalighetens ö, hvars enstaka lyriska skönheter han villigt erkänner, men hvars grundtanke han anser för ett överkligt spöke, som icke har meniskt blod i sina ådror och framför allt saknar den nationella karakter utan hvilken aldrig någon blir skald, på sin höjd rimmande metafysiker. Det gäller om den poetiska mystiken hvad som säges om den religiösa. »Det är detta slags passiva svärmeri, som är så vanligt i religionsmål, och hvilket egentligen består deri att man lägger sig på ryggen och blundar och låter den Högstes kraft öfverskygga sig.» Menskligt att tala var det Tegnér's stora ande som i poesien räddade oss från denna sjukliga qvietism, hvilken han inom ett annat område så qvickt och dräpande skilddrar.

I ett kommande häfte hafva vi att vänta ett par poem »Ynglingens sotsång eller lifvet och döden», samt »Kulturen», med hvilka Tegnér redan 1805 täflade i Svenska akademien, utan att då erhålla något pris. Hans första steg på vitterhetens bana gingo icke öfver rosor, och han uttrycker i ett bref till Kullberg den smärftulla nyfikenhet hvarmed han afvaktade resultatet af sin »för-

sta insättning på det vittra lotteriet»; det är icke han ensam som är intresserad i utgången, men han har inga stora förhoppningar, för egen räkning, hvaremot han med hänförelse omtalar Geijers äreminne öfver Oxenstjerna, hvilket samma år var inlemnadt till Svenska akademien men likaledes blef obelönt. Sin första poetiska framgång vann Tegnér såsom bekant hos Göteborgs Vetenskaps- och vitterhetssamhälle, och han skriver till Rosén, samhällets då varande sekreterare, att han ingalunda vore ledsen att mottaga värdet af den honom tillerkända medaljen i dukater eller sedlar. Men märkvärdigare än detta medgifvande af den unga skaldens trånga lefnadsvilkor är den ifver hvarmed han arbetar på att äfven efteråt förbättra de prisbelönda styckena, samt i allmänhet den stora foglighet hvarmed han mottager icke alltid befogade anmärkningar och rättelser. I noterna till Tegnér's korrespondens med Rosenstein förekommer det af Svenska akademien år 1811 prisbelönda poemet *Svea* i dess ursprungliga form, jemte de med friherre Gudmund Göran Adlerbeths hand nedskrifna anmärkningar hvilka på akademiens vägnar afgäfvos till författaren. De angå förnämligast tankens och språkets inkorrekthet, oklarheten af vissa bilder, samt vissa, endast för rimmet eller versfyllnaden inskjutna ord, s. k. *chevilles*, med förslag till förbättringar i några delar, på hvilka språkriktigheten i allmänhet vunnit, äfven om det poetiska skimret här och der blifvit något litet lidande. Många af dessa rättelser iakttogos vid tryckningen. De största betänkligheterna väckte dock i politiskt afseende några mot Ryssland riktade uttryck, hvilka icke ansågos öfverensstämma med »den varsamhet som tidens skrik och fäderneslandets ställning kräfva: att under åtnjutande af fred med dess granar icke gifva anledning till sådana missnöjen, hvilka kunde rubba dess bestånd eller åtminstone föranleda till obehagliga ministeriella reklamationer». Det anmärkta stället lydde i sitt ursprungliga skick sålunda:

Du soffer, Svea folk, på branten af en afgrund;
Med våld och barbari och rotadt hat och afund!
De vaka omkring dig. O, väckte dig min röst!
O, stege än en gång som förr ditt fria bröst!
Se kring dig. Dina rof ha farorna förstorat.
Och morgonsoln går upp i land som du förlorat.
O Aura, dödens bygd! O borg som Ehrensverd
bygt,

Nyss lik en blodig sköld från statens hjerta
ryckt!

Der flamma gyllne torn i kärr, dem vi ej sågo,
Och flottor hota nu der fiskarbåtar lågo.

En annan skär vår skörd och upptar klippans
jern,

Som rödnar utaf harm att smidas till hans
värn.

Hvad återstår oss snart? Allt närmre tränger
jetten.

Han står på fjellets spets, och ögat slukar
slätten.

»Men han ger fred och skygd.» Vålan tag ho-
nom mot

Och kyss hans hjeltehand och slumra vid hans
fot.

Förskräckligt vaknar du. Se stad och hyddor
brinna.

Du man, hvar är ditt svärd? Hvar är din dygd
o qvinna?

O Finlands vida graf! O fädrens spilda blod!
Hvad blir det af den jord, som värjdes af ert
mod?

Den formella omarbetningen underkastade han sig gerna, och det torde icke kunna nekas att dikten vann på den prosaiska granskarens anmärkningar; i den politiska omarbetningen fann han sig åtminstone utan knot, och han gjorde äfven deri välbetänt. Men inom sig blef han till sitt sista ögonblick en afsvuren fiende till den makt som låtit de gyllene tornen uppstå ur våra forna kärr, och ännu mer till den politik hvilken samma makt efter Napoleons fall dikterade för Europa. Den heliga alliansen betraktade han hela sitt lif igenom med oförminskad afsky, och det tycks som om han endast mycket långsamt försonade sig med den ställning som Sveriges nya kronprins intog till sitt forna fädernesland. Den vackra sången till Nore, hvilken han skref på anmodan af det akademiska konsistoriet i Lund för högtidligheterna med anledning af fredsslutet, bär spår deraf så till vida, att han helt och hållet undvek att nämna Carl Johan, af skäl, skrifver han till Adlerbeth, hvilka denne borde gissa. »Tror du verkligen», tillägger han i ett senare bref, »att de förnuftigare kunna hädanefter tro på Europas återställda jemnvigt, kunna glädja sig öfver den absoluta uselhetens seger öfver kraften och geniet, eller att tidens hvälfningar icke snart med hela sin styggelse skola drabba oss och våra söner, åtminstone oss svenskar, så har jag verkligen ingen ting att säga dig.» Bourbonerna led han ingen bit bättre än de östra monarkerna, och han raljerar Brinkman, så hvasst han kunde åstadkomma, för

dennes gamla vänskap med Gentz, furst Metternichs bekanta sekreterare vid kongressen i Wien. Han var icke utan sympatier för Polens pånyttfödelse efter julirevolutionen, och han förtiger för ingen del den förargelse han mer än en gång kände öfver den så kallade historiska skolans stora undfallenhet för makten.

Till Brinkman skrifver han i slutet af 1824, då Wallin låg under ansökning till biskopsplatsen i Westerås, om Wallins »olyckliga passion» — han hade, menar Tegner »blifvit kär i kung och statsråd». »I allmänhet måste jag säga, att jag ingalunda kan gilla den animositet mot allgranskning af styrelsens åtgärder som Geijer, Biberg, Järta, Wallin m. fl. visa. Det är ju ingen ting annat än lifstecken i en konstitutionel stat; ja äfven i despotiska, som Danmark och Preussen, sägas vida starkare än här.» Skarpare än Tegner har väl knappast någon republikan uttalat sig mot konungadömet med Guds nåde. »*Le pouvoir* är någon ting gudomligt, det är sant, ty Gud är den personifierade makten, rättvisan, snillet. Men så vida du (Brinkman) icke tror — som jag ej förmodar — på en gudomlig delegation af makten till Herrans smorda, eller andra dylika judiska drömmar, så finner jag makten både löjlig och afskyvärd, när den faller i trivialitetens, ohjelpighetens, dumhetens händer — se statskalendern öfver Europa. »Ordning är statens lif», fortfar han, »och han är af naturen loyal, men ingalunda på det renläriga, upsalienska, dum-tyskt-filosofiskt-religiösa sättet, som är modernt, emedan jag i sådant fall sjelf kan uppfinna hvad jag skall tänka utau att läsa öfver det i barnböckerna; men jag har ett profetiskt namn, och jag säger dig år 1825, att om denna reaktion i politik som i religion ännu kunde vara i femtio år, så skulle legitimiteten förstöra monarkierna, liksom ortodoxien skulle förstöra kristendomen.» Så talade en man som längre fram utropades såsom reaktionär och obskurantist, då öfvergreppen från den motsatta sidan väckte hans afsmak, och den fortgående upplösningen, till sinnets som till kroppens helsa, aftvang honom utrop, som icke från en sådan natur borde tagas efter orden. Att försynen skulle hafva något särskildt väktarekall öfver legitimiteten eller öfver ortodoxien, deremot protesterade han

på det bestämdaste: nationernas öden äro den mänskliga frihetens verk, ehuru ingen människa kan förklara huru de sammanhänga med en högre nödvändighet.

Den frisinthet som Tegnér ådagalade i sitt förhållande såsom religionslärare ådrog honom af hans samtida att bittert tadel, och det fans personer, till och med af dem som stodo honom ganska nära, hvilka aldrig kunde förlåta honom den. Trånga ekonomiska omständigheter förmådde honom mer än en gång att önska en förflyttning till något större landtpastorat; så sökte han under sin professorstid förgäfvos Munktorp och Fellingsbro, och hans släktingar ville till och med förmå honom att söka få biskopsstolen i Vexjö utbytt mot Leksand, allt af ekonomiska skäl. Hans senare korrespondens med Brinkman visar huru han uppfattade sina åligganden såsom biskop, och det kan icke sägas att han tog dem annat än allvarligt: framför allt låg honom prestbildningen om hjertat, och det var ingen öfverdrift, då han i ett af sina bref berättar att han läste med prestkandidaterna, hvilka det ålåg honom att examinera. För embetets *routine* hade han ingen särdeles vördnad: »du vet icke», skriver han till Brinkman, »med huru litet förstånd och huru litet besvär en biskopssyssla skötes i vårt kära fädernesland. Jag har i fyra år sutit i Lunds domkapitel och förundrat mig deröfver. Fäster man synnerlig vikt vid embetets mekaniska del, vill man göra sig sjelf till ett lefvande protokollsutdrag, hvarmed mängden tror sig bevisa sitt nit, då har man i sanning nog att göra. Men i detta afseende kan mjöl-naren gerna slumra ibland, ty hjulet mal ändå. Hvad lärans renhet angår, så är det förunderligt huru den nu mera bibehåller sig liksom af sig sjelf, lik petrifikationerna i ett naturaliekabinett, så att till och med en smula kätterer kunde vara välkommen för mängden bra karl, som då och då kunde önska sig litet surdeg i dogmatikens osyrade bröd, ty religion är, som du vet bättre än jag, något helt annat än teologi». Tegnér förblandade aldrig ett ögonblick dem båda; han läste af plikt-känsla, och förmodligen äfven af intresse, sina teologiska författare, men han predikade religion såsom den sällan blifvit predikad. »På verklig religion tror jag verkligen med fullt allvar, men visserligen an-

ser jag en sådan egentligen såsom en angelägenhet för bättre sinnen. De andra ha också otvifvelaktigt behof deraf, men de äro så beskedliga att de nöja sig med skalet, under det vi andra bita sönder tänderna derpå för kärnans skull. Hvad de rätta stockpresterna och ifrane angår, så ha de sin beprisade religiositet för ganska godt köp, ty det är i sanning omöjligt att tvifla på en sak hvarom man ingen ting vet. De smälta dogmerna, liksom strutsen smälter stenar, och en sådan digestionsförmåga kalla de religiöst sinne, och yfvas ej litet öfver att sålunda ega något som är vida bättre än förnuftet.» Han säger öppet ut, att de dagliga dogmatiska studierna stärkte honom mindre i tron än i tviflet, och att han ansåg såsom en stor olycka, att de af reformatorerne väsentligen i polemiskt ändamål affattade bekännelse-skrifterna blifvit antagna såsom en norm för kyrkan. I anledning af en bok af Wiesseles rörande de symbola af hvilka vår kyrkolära är bunden, erkänner han det berömvärda i författarens bemödande att befria oss från några; »men jag tänker att vi ha orimligheter nog kvar i de tre återstående symbolerna och Augsburska bekännelsen. När förnuftet i alla fall skall göra bankrutt, tycker jag det är temligen likgiltigt om balansen blir större eller mindre.» En ifrig försvarare af det sista gången framlagda katekesförslaget yttrade sig i Posttidningen nyligen mot den af oss återgifna artikeln i samma tidning: »I hvilken mening är den svenska kyrkan en bekännelsekyrka?» (n:o 42, s. 669), och frågade hänfullt, huru man väl skulle kunna hjälpa sig med bibeln rätt och slätt, utan att taga sin tillflykt till traditionen. Tegnér uppstälde frågan omvändt: Huru kan ett protestantiskt land, som ej erkänner någon annan trosregel än bibeln, ha någon annan symbolisk bok? För Luther hade han en ganska medelmåttig vördnad och kallade hans rättfärdighetslära för religionens *caput mortuum*, liksom han betecknar det athanasiska treenighetsbegreppet såsom teologiens *quadratura circuli*. Hufvudfrågan ställer han sålunda: öfverensstämmer bibeln sjelf med förnuftet, eller låter den dermed förena sig? Är uppenbarelsen något annat än förnuftets supplement, noter till texten, der den kan finnas dunkel? »Men der han är klar och utan variationer, få noterna ej motsäga honom;

deras motsägelse är *uppror*, ej *förbättring*. Ty är icke förnuftet också en uppenbarelse, nemligen en högre, en fortfarande, en ösviklig, och vid kollisioner, måste ej den historisk-judiska vika? Vore det annorlunda, hvarför utplånades ej den förstnämnda när den sist nämnda kom? Eller är förnuftet ett tryckfel i skapelsen och bibeln en förteckning på *errata typographica*? Är detta sant så kan den tid förutses, då kristendomen i sin dogmatiska gestalt i en så olika strid måste falla, utan att då längre kunna upprätthållas af några engelska bibelsällskaper, teologiska fakulteter och lutherska ordensbiskopar.» Men när man »afskalar det rent tillfälliga, temporella och *mytiska*», kan »det *väsentliga* af kristendomen nog försonas med spekulationen, åtminstone bättre än någon annan uppenbarad religion, som, den må vara af hvad beskaffenhet som helst, alltid måste innehålla ett mystiskt element, som ej fullt kan uppmätas af begreppet.»

I full öfverensstämmelse med denna uppfattning af dogmen såsom ett skal, en omklädnad för en spekulativ tanke, hvars hela innehåll dock icke kan af förnuftet fattas, emedan omhöljet då skulle af sig sjelft bortfalla, står hans uppfattning af de bibliska böckernas autenticitet. Han erinrar om de olika redaktioner som blifvit sammanförda under benämningen Moseböcker och Esaias, samt om det sätt hvarpå de nu varande evangelierna efter hand knutit sig omkring en ursprunglig tradition, och han tillägger: »Är nu detta verkligen förhållandet, så begriper jag åtminstone för min del icke hvad man egentligen menar med ekumeniskt anseende, grundadt på läran om en omedelbar teopneusti, så vida denna senare ej skulle vara ett genom de första seklerna allt jemt fortlöpande underverk, som sträckte sig till gud vet huru många rhapsodister och afskrifvare. Afvisar man i denna sak all förnuftig kritik, så inser jag icke hvad annat som återstår oss än en blind tro på församlingens tradition, hvilken tro just reformatörerna ville bryta. En dylik renlärighet skadar kristendomen mer än det vildaste fritänkeri, och det är ovärdigt och oanständigt, att en man som gör anspråk på bildning på detta sätt komprometterar både sig sjelf och religionen.» Hade Tegnér fått lefva ett par årtionden längre, hade han fått se huru nyevangelismen väl icke

förfäktar en sådan fortfarande gudomlig tradition inom *församlingen*, såsom katolicismen med full följdriktighet antager, men deremot påstår tillvaron af en partiel gudomlig uppenbarelse hos särskilda individer, en fortsatt serie af omedelbara underverk, som i sig sjelf är ingen ting annat än just den katolska underverkstro på hvilken vi hvarje dag hafva talrika exempel.

Vi skola i de följande banden utan tvivel finna flere uttalanden, egnade att karakterisera Tegnér's personliga öfvertygelser både i det ena och det andra afsendet, men vi hafva redan nu icke kunnat underlåta att till ett helt sammanställa några spridda yttranden, hvilka för öfrigt stå i full öfverensstämmelse med hvad han offentligt lärde och bekände. Han var ingen teoriernas man; han tänkte i fantasien och definierade i bilder, men båda delarna med denna snabba och genomträngande klarhet som är så olik fosforismens grumliga djup. Af hans estetiska teori hafva vi i det föregående sett de allmänna dragen; de som intressera sig särskildt för versifikationen kunna med någon möda ur hans bref sammanställa några grunder för den svenska metriken, hvilka icke sakna sitt värde.

Sin första litterära betydelse har denna samling emellertid såsom en löpande kommentarie till de vittra företeelserna för dagen och en antologi af de mest träffande omdömen öfver de vederbörande personerna. Egentligen sträng och ringaktande var han endast mot sina egna produkter; på botten af den sprittande qvicka persifflagen öfver alla andras låg det alltid ett hederligt erkännande af deras förtjenst, långt utöfver hvad man nu, så långt efteråt, kan tycka vara behöfligt. Sådant är åtminstone händelsen med Ling; upptagandet af hans sorgspel Agnes i Iduna är han »för god vän med författaren att kunna afstyrka och för god vän med Iduna att tillstyrka»; om Visburs söner säger han, att det »egentligen icke är en tragedi utan en slagtarbod, der man slår det ena nötet för pannan efter det andra utan vidare process. Och sedermera hvilken ton! Hans hjeltar sjunga ej, utan de brumma; burr, burr, burr! är temat, hvilket de finna så vackert att de aldrig variera det.» Och ändå gjorde han på det vackraste sätt rättvisa åt den poetiska förtjenst som Ling verkligen egde.

Samma rättvisa vederfors äfven Atterbom och Franzén; i synnerhet är analysen af den senares personliga karakter i brefvet till Brinkman af den 29 juli 1824 ett psykologiskt mästerstycke. Om Grundtvig heter det helt kort med anledning af hans bok Verdenens Kronike: »Mannen är ett geni, som förlorat förståndet.» Geijer var Tegnér's man från början till slutet, och det är något i hög grad rörande, vi ville nästan säga sublimt, i denna oföränderliga tro på en personlighet som var hans egen så olik, och som, att dömma efter mångfaldiga antydningar, hade gjort så mycket att stöta den orubbliga vännen ifrån sig. Vi torde hafva att vänta en fullständigare uttydning på mycket af detta i Geijers hittills outgifna bref till Tegnér, af hvilka de som blifvit bevarade lära komma att inflyta i den nya upplagan af Geijers samlade skrifter. »Hvad du säger om Geijer», skrifver Tegnér till Brinkman, »är riktigt och träffande; är endast frukten god, så förlorar hon med tiden sin bittra smak. Men Geijer synes mig ha ett annat fel, som ej så lätt torde gå bort: han är ofta

oklar både för sig sjelf och andra; men också när hans sol stiger ur molnen, lyser hon så mycket klarare.»

Af hvad redan blifvit yttradt torde framgå, att vi icke öfverskattat vigten af dessa efterlemnade skrifers offentliggörande; de sprida ljus öfver många sidor af vårt offentliga lif under den första hälften af vårt århundrade, men ännu mer öfver en af våra ädlaste, rikaste och mest älskvärda personligheter. Utgifvaren har, så vidt vi kunna dömma, uppfyllt sitt åliggande samvetsgrant och förståndigt; med full visshet kunna vi säga detta om de noter han tillagt vid slutet af hvarje brefföljd; han har sagt nätt upp hvad som är nödvändigt för att breffen skola förstås, mindre än hvad som kunnat sägas, men vi hålla räkning för hans tillbakadragenhet — ett motsatt förfarande hade här icke varit på sin plats. Om de grunder som bestämt urvalet kunna vi icke yttra oss, då vi icke känna samlingarna i deras helhet; det är åtminstone rätt ingen ting som vi önska bort af hvad som hittills blifvit meddeladt.

Blick på pressen.

Den till sitt omfång inskränkta men till sina verkningar förfärliga eldsvåda till hvilken hufvudstaden nyss varit vitne har naturligtvis upptagit en dryg del af tidningarnas utrymme under den förflutna veckan. Det fasansfulla i sjelfva tilldragelsen ökades af de öfverraskande omständigheter som kommo i dagen rörande obefintligheten, eller åtminstone oåtkomligheten, af vissa dyrbara räddningsverktyg, som icke bruka saknas i större städer, om de eljest göra anspråk på ett ordnad brandväsende. Det är anmärkningsvärdt nog att i sjelfva den officiella tidningen finna utan protest återgifvet ett i ordalagen ytterst mildt men i sak ganska allvarsamt kländer mot öfverståhållarembetet, för det att en med stora kostnader anskaffad räddningsstege blifvit lemnad obegagnad. Det är en svag ursäkt för denna myndighet, att med den samma vid det ifrågavarande tillfället möjligen ingen ting hade kunnat uträttas. Det är alldeles samma förhållande med hvarje embetsmyndighet eller enskild människa som

uppfyller en pligt; det är möjligt att pligt-trogenheten icke leder till det afsedda målet.

I anledning af den för några veckor sedan i vår blick på pressen ur *Post- och Inrikes Tidningar* upptagna artikeln af O. F. M. »I hvilken mening är vår kyrka en bekännelse kyrka?» har en annan insändare, hvars initialer, E. G. B., röja en af svenska kyrkan högst ansedde lärare, låtit införa en svarsuppsats: »I hvilken mening är den svenska kyrkan en bekännelse kyrka? Och huru bör en kyrklig lärobok förhålla sig till kyrkans bekännelse?» Författaren åberopar början af den ännu gällande kyrkolagen och presteden till stöd för sin uppfattning att den svenska kyrkan i sin bekännelse är bunden af *Confessio Augustana*, »såsom uttalande hennes uppfattning af den Heliga skrifts innehåll», hvilket dock icke upphäver eller inskränker skriftens auktoritet, och vänder sig till slut äfven mot det svaromål vi sjelfva afgåfvo mot en till oss insänd reklamation, i hvilket han vill finna några väsentliga missförstånd. Vi torde

framdeles återkomma till denna djupt viktiga fråga.

Angående de danska riksdagssakerna och folkethingsmajoritetens anspråk på att bestämma tillsättningen af ministrarne, hvilket blifvit kallade parlamentarisk styrelse, har en särdeles liflig polemik uppstått mellan de båda stora Göteborgsbladen, och hr Björnsterne Björnson har blifvit deri indragen, på ett sätt som är mera upplysande för den fantasirika skaldens sätt att se föremålen på denna låga jorden än för utredningen af sak hvarom det är fråga. För öfrigt innehålla våra tidningar, med anledning af de nya valens utgång i Danmark, vidlyftiga artiklar, dock mest utdrag ur de danska bladen, hvilka för det mesta gå ut på att man icke hade något bättre att vänta, och att det redan var mycket nog, att icke den förenade vensterns män kommo till baka starkare än förut. Samma anspråklösa optimism återfinner man äfven i en korrespondensartikel från Köpenhamn till *Sydsvenska Dagbladet* för i måndags, som innehåller en rätt läsvärd återblick öfver den danska konstitutionalismens korta historia, och är rik på drag som äro betecknande för både venstern och högern. Det heter deri:

»Att i det hela taget dessa val beteckna ett framsteg, derom kan man öfvertyga sig genom att blicka ett år eller blott ett par månader till baka. När man då talade om en upplösning af thinget, såsom den sannolikt nödvändiga följden af vensterns hållning, voro nästan alla politici eniga derom att omvalen skulle gifva venstern en mycket förökad styrka. Ännu då upplösningen stod för dörren, då meningskampen i pressen varat hela sommaren och verkligen åstadkommit en allt mer tilltagande klarhet i fråga om hufvudspörsmålen, voro de icke få som spådde ministären ett fullständigt nederlag; och nu har man visserligen icke segrat, men dock hejdat radikalismens och demagogiens våldsamma framstormande i folkmedvetandet. Detta är ur folkuppfostringens synpunkt — och all politik går ju åtminstone till en stor del ut på folkuppfostran — ett ingalunda föraktligt resultat och bådar, vill man hoppas, bättre tider.»

»Icke straxt, långt derifrån. Vål får det anses för gifvet att de förenade icke ämna upppepa »experimentet» med finanslagens

förkastande. Detta steg var ett allt för groft slag i ansigtet på det sunda människoförnuftet, för att det icke skulle hafva gjort allt för många rispor i parti- och ständsfördomarnes ögonbindel. Flere venstermän hafva förklarat rent ut att de icke ämna göra det om igen, de öfrige, att de icke kunna säga om de vilja göra det eller icke. Finanslagen kommer alltså att blifva behandlad första andra och tredje gång, men dermed är blott föga vunnet. Först och främst är det naturligt att så godt som ingen allmän lag skall kunna genomföras. Venstern har i detta afseende för länge sedan bitit hufvudet af skammen och skall icke betänka sig ett ögonblick att säga nej till allt som regeringen föreslår samt sjelf föreslå en del oantagliga lagar; till att genomföra en sådan politik är partiet fullkomligt starkt nog, då motståndarne äro delade i många mindre grupper. Men dernäst skall venstern otvifvelaktigt försöka, och sannolikt också genomdrifva, att i finanslagen strykas bevillningar som icke kunna undvaras, eller upptagas inkomster öfver hvilka staten icke har full disposition, så att landstinget nödgas att ändra lagen, och sedan skall man skjuta skulden på detta thing, då vid finansårets utgång ingen budget finnes, alltid försäkrande, att om blott ministären vill packa sig sin väg, skall ingen ting vara i vägen. Vi hafva sålunda den behagliga utsigten till fortsatt käbbel, som till sist slutas med en ny upplösning, ty så länge ett parti i det ena thinget vill *bruka bevillningsmakten som ett tvångsmedel* gent emot konungen med hänsyn till statsrådets ersättande, så länge måste han behålla sitt nu varande statsråd; och dettas medlemmar hafva just under den sista valstriden bestämdt förklarat, att de, om så blir nödigt, icke skola rygga till baka för att utfärda en interimistisk finanslag. Då det sålunda kommer till en ny kris skall det som man hoppas visa sig, att den nu öfverståndna valstriden icke varit förgäfvad utan betecknat ett framsteg.» Vi lyckönska det danska folket till ett sådant framsteg i dess politiska studier, hvarigenom det måhända om några år kan göra sig förtjent till uppflyttning i en högre klass. Men oss förekommer den del af en nations politiska uppfostran som består i att det kan läsa och lyda sin egen grundlag böra hafva varit undangjord, *innan* man kan tala om ett

konstitutionellt samhälle, för att icke nämna ett parlamentariskt.

Det gör oss ondt om den del af det danska folket som redligt trott på en grundlags förmåga att beskära politisk frihet, och som för sin egen del sökte sin tillfredsställelse i väl uppfyllda samhällspligter. Det var 1848 så många flere än de som trodde på allmakten af skrifna konstitutioner, men de hafva sedan dess blifvit på ett grymt sätt tagna ur sin villfarelse. Hvad oss svenskar angår, har grannfolket aldrig gjort oss en större tjänst än genom

det afskräckande exempel dess folkething nu ställt oss för ögonen. Vi hoppas att den allvarliga varningen icke skall gå förlorad för landtmannamajoriteten i vår Andra kammare.

Innehåll:

Social reform i Frankrike	Sid. 737.
Litteratur:	
Esaias Tegnérs efterlemnade skrifter.	
Ny samling	743.
Blick på pressen	750.

SAMTIDEN,

Veckoskrift för politik och litteratur,

fortsättes under nästkommande år 1874 af samma redaktion och efter samma plan som hittills. Den ständigt växande välvilja hvarmed tidskriften blifvit hos allmänheten mottagen under de förflutna tre åren torde göra allt ordande om syftning och ändamål umbärligt.

Samtiden utkommer med ett nummer, motsvarande omkring 40 sidor vaulligt oktavtryck, i slutet af hvarje vecka, och utdelas i Stockholm hvarje lördags morgon, men afsändes till landsorten redan med föregående aftons poster. Genom denna förändrade anordning blir det möjligt för prenumeranter i orterna, åtminstone för dem, som göra sina requisitioner på postkontoren, att erhålla sina exemplar för veckan redan lördagen eller söndagen, så vida de ej bo allt för aflägsset från de stora kommunikationerna.

Tidskriften kommer att nästa år tryckas med *nya stilar*.

Prenumerations-priset blir fortfarande 10 rdr för helt år, 5 rdr 50 öre för halft och 3 rdr för fjerdedels år, *postbefordringsafgiften för landsortsprenumeranter inberäknad*. All den stund korsbandsförsändning för periodiskt tryck enligt nya tidningsstadgan är afskaffad, måste all prenumeration ske genom postanstalterna, då tidskriften kommer reqvirenterna fortast till handa, eller också i bokhandeln. Hrr bokhandlare i landsorten ega att utan kontant betalning genom postverket göra requisitioner i fast räkning.

Prenumeration i Stockholm kan, utom i bokhandeln, ske på tidningarnas utdelningsställen.

Af innevarande årgång finnes ett inskräukt antal exemplar ännu att tillgå. De båda föregående äro utgångna.

För herrar *Riksdagsmän* och andra personer, som under vintern uppehålla sig i hufvudstaden, sker prenumeration lämpligast å postanstalt i deras hemorter, der de endast behöfva göra anmälan, hvarest de för hvarje tid önska att tidskriften hålles dem till handa.

Obs. *Alla meddelanden rörande tidskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 5 Klara Södra Kyrkogata.*